

УДК 378(71+477)

В. М. Жуковський,
доктор педагогічних наук, професор
(Національний університет «Острозька академія»)
vmzhukov52@mail.ru

Е. М. Балашов,
кандидат психологічних наук
(Національний університет «Острозька академія»)
eduard.balashov@oa.edu.ua

К. В. Сімак,
аспірант кафедри психології та педагогіки
(Національний університет «Острозька академія»)
kateryna.simak@oa.edu.ua

**ДІЯЛЬНІСТЬ КАНАДСЬКО-УКРАЇНСЬКИХ ВОЛОНТЕРСЬКИХ
ОБМІННИХ МОЛОДІЖНИХ ПРОГРАМ У РАМКАХ МІЖНАРОДНОЇ
СПІВПРАЦІ НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ «ОСТРОЗЬКА
АКАДЕМІЯ» ТА КАНАДСЬКОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ «КАНАДА-СВІТ-МОЛОДЬ»**

Жуковський В. М., Балашов Е. М., Сімак К. В. Діяльність канадсько-українських волонтерських молодіжних програм у рамках міжнародної співпраці Національного університету «Острозька академія» та канадської організації «Канада-Світ-Молодь»

У статті проаналізовано досвід діяльності канадсько-українських волонтерських молодіжних програм обмінів у контексті реалізації міжнародної співпраці між Національним університетом «Острозька академія» та канадською неурядовою організацією «Канада-Світ-Молодь» з точки зору волонтерства, неформальної освіти та навчання за допомогою досвіду. Охарактеризовано зміст волонтерських програм обмінів, їх завдання, суб'єкти та форми реалізації.

Ключові слова: волонтерство, студентська мобільність, неформальна освіта, навчання за допомогою досвіду, Національний університет «Острозька академія», організація «Канада-Світ-Молодь».

Жуковский В. Н., Балашов Е. М., Симак Е. В. Деятельность канадско-украинских волонтерских молодежных программ в рамках международного сотрудничества Национального университета «Острожская академия» и канадской организации «Канада-Мир-Молодежь»

В статье проанализирован опыт деятельности канадско-украинских волонтерских молодежных программ обменов в контексте реализации международного сотрудничества между Национальным университетом «Острожская академия» и канадской неправительственной организацией «Канада-Мир-Молодежь» с точки зрения волонтерства, неформального

образования и обучения с помощью опыта. Охарактеризованы содержание волонтерских программ обменов, их задачи, субъекты и формы реализации.

Ключевые слова: волонтерство, студенческая мобильность, неформальное образование, обучение с помощью опыта, Национальный университет «Острожская академия», организация «Канада-Мир-Молодежь».

Zhukovsky V., Balashov E., Simak K. The performance of Canadian-Ukrainian volunteer youth exchange programs in the framework of international cooperation between the National University of "Ostroh Academy" and NGO "Canada World Youth"

The article analyzes the experience of Canadian-Ukrainian youth volunteer exchange programs in the context of international cooperation between the National University of "Ostroh Academy" and Canadian non-governmental organization "Canada World Youth" in terms of volunteering, non-formal education and experiential learning. The goal of youth volunteer exchange programs, their objectives, subjects, and means of youth volunteer exchange programs are defined.

Keywords: volunteering, student mobility, non-formal education, experiential learning, the National University of "Ostroh Academy", NGO "Canada World Youth."

Постановка проблеми у загальному вигляді. Динамічний розвиток міжнародної академічної співпраці за останні десятиріччя був спричинений плінними глобалізаційними процесами, інтеграцією системи вищої освіти до європейського та світового освітнього простору, популярністю міжнародних обмінних програм та волонтерства, розвитком інформаційно-комунікаційних технологій тощо. Участь молоді у міжнародних волонтерських програмах обмінів сприяє побудові демократичного суспільства на засадах громадянської активності, розвитку міжкультурних компетентностей молодого покоління, набуттю досвіду міжособистісного спілкування, збільшує шанси професійної самореалізації майбутніх випускників тощо.

За сучасних умов розвитку суспільства студентство є однією з найбільш активних та прогресивних складових громади як соціальний прошарок. Залучення студентства до активної волонтерської роботи в Україні та за кордоном має на меті розвинути у студентів лідерські та комунікаційні навички, вміння працювати у групі, прищепити навички

організації та проведення благодійних акцій, ознайомити їх із людьми різних національностей, а також надати досвід репрезентації своєї країни на світовому рівні у соціальній, освітній, екологічній, економічній, правовій, управлінській та інших сферах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання цієї проблеми і на які опирається автор. Волонтерська діяльність в Україні, її історія, розвиток, принципи діяльності та проблеми реалізації стали предметом дослідження таких вітчизняних науковців як Є. Авраменко, Є. Азарова, Є. Акімова, О. Безпалько, К. Василенко, М. Васильєв, Р. Вайнола, І. Зверєва, С. Єкімова, А. Капська, О. Карпенко, Н. Комарова, Т. Лях, Л. Міщик, О. Стецьков, С. Толстоухова, О. Яременко та ін. [2; 3; 4]; засади та принципи діяльності волонтерського руху в Європі, США та Канаді досліджують В. Апухтін, О. Богомолів, В. Колбая, О. Сухобокова, Р. Юсифов, та інші. Проблема волонтерства серед молоді стала предметом вивчення таких зарубіжних науковців як Ram A. Spaan, Karen A. Smith, Kirsten Holmes, Debbie Haski-Leventhal, Femida Handy and Jeffrey L. Brudney, та інших [10].

Метою нашої статті є проаналізувати діяльність канадсько-українських волонтерських молодіжних обмінних програм, реалізованих у ході багаторічної міжнародної співпраці між Національним університетом «Острозька академія» та канадською неурядовою організацією «Канада-Світ-Молодь» у контексті досвіду волонтерства, неформальної освіти, та навчання за допомогою досвіду, а також охарактеризувати зміст волонтерських молодіжних обмінних програм, їх завдання, учасників, форми та сфери реалізації.

Виклад основного матеріалу дослідження. На основі проведеного аналізу літератури та наукових розвідок вітчизняних і зарубіжних учених можна констатувати, що волонтерська діяльність у світі давно набула суспільного визнання, тож її роль у сталому розвитку громад високо оцінена на міжнародному рівні. Країни світу використовують ресурс волонтерства,

забезпечуючи реалізацію державних програм розвитку молоді та вирішення інших важливих суспільних проблем. Волонтерство дозволяє молоді навчатися та самореалізуватися через допомогу іншим людям та суспільству в цілому.

Актуальність волонтерського руху в сучасній Україні зумовлена низкою передумов, серед яких – трансформація суспільства до нової якості розвитку людини, зміни людських взаємин під впливом нових потреб і цінностей, гостра необхідність створення молодіжних громадських організацій тощо. Крім того, волонтерство є запорукою розвитку громадянського суспільства. Ми стали свідками піднесення глобального світового волонтерського руху та безпрецедентної активізації волонтерського руху в Україні за сучасних військових, політичних та економічних умов.

Відповідно до дослідження, проведеного у 1995 році в Канаді фондом Goldfarb Communications, стало відомо, що у волонтерській діяльності бере участь близько 40% канадського населення [10]. Більше того, за останні десятиліття спостерігалася тенденція до зростання кількості волонтерів у канадському суспільстві. Зокрема, волонтерство стало найпопулярнішим заняттям у середовищі молоді та студентства. На сьогодні студентська молодь залишається тією рушійною силою, яка може кардинально вплинути на соціальне, суспільне, політичне та економічне життя України, може визначити нові пріоритети та тенденції розвитку нашої ще молодої держави.

Варто зазначити, що волонтерська діяльність надзвичайно цінується у Канаді. Університети та коледжі Канади надають додаткові пільги вступникам, які мають досвід волонтерської роботи. Так само волонтерам надають пільги канадські роботодавці при проходженні співбесіди при пошуку роботи. Таким чином, волонтерство, тобто виконання певної роботи на безоплатній основі з метою отримання досвіду або надання певної допомоги, широко цінується в канадському суспільстві, тим самим надаючи участі у волонтерських обмінних програмах популярності та престижу не лише завдяки досвіду міжнародної комунікації, а й розширенню

особистісних та професійних компетенцій.

Наведемо приклад неурядової організації «Канада-Світ-Молодь», яка координує міжнародні волонтерські молодіжні обмінні програми між Україною та Канадою. Організацію «Канада-Світ-Молодь» (англ. Canada World Youth, франц. Jeunesse Canada Monde) було засновано в 1971 році канадським сенатором і промоутером міжнародних молодіжних програм Жаком Ебером (Jacques Hébert) (1923-2007). «Канада-Світ-Молодь» – це міжнародна неприбуткова організація, що має на меті забезпечити молодь у віці 15 – 35 років можливістю дізнатися про інші культури, народи, громади та розвинути свої лідерські та комунікативні навички [7].

Організація «Канада-Світ-Молодь» має власну довгу історію організації та проведення міжнародних молодіжних волонтерських обмінних програм. До прикладу, у 1981 році, після 10 років існування, «Канада-Світ-Молодь» координувала освітні програми між Канадою та 25 країнами світу, зокрема, країнами Африки, Азії, Латинської Америки, та Карибського басейну. Досвід Канади з організації міжнародних волонтерських молодіжних програм обмінів перейняли Нідерланди в 1989 році, Голландія – в 1993 році, Швеція – в 1999 році. Починаючи з 1991 року участь у міжнародних волонтерських обмінних програмах могли брати не лише студенти, а й випускники школи (high school graduates) та студенти коледжів Канади [7].

Співпраця між організацією «Канада-Світ-Молодь» та коледжем Сегеп Марі-Вікторін [8], що знаходиться у м. Монреаль, провінція Квебек, зумовила у 1997 році забезпечення академічного визнання міжкультурного досвіду, який учасники отримують завдяки активній участі в обмінних програмах. В 2001 році «Канада-Світ-Молодь» святкувала 30-річний ювілей діяльності молодіжних програм обмінів, співпрацюючи з 60 країнами світу та загальною кількістю учасників 20 000. Підсумовуючи більш ніж 40-річний досвід діяльності молодіжних програм, на сучасному етапі можна встановити загальну кількість канадських та іноземних учасників становить більше

35 000 в 68 країнах світу.

Канадська неурядова організація «Канада-Світ-Молодь» розпочала співпрацю з країнами Центральної та Східної Європи у 1994 році, як і з Польщею. Починаючи з 1998 року, партнерство організації «Канада-Світ-Молодь» та Національного університету «Острозька академія» (НаУОА) тривало 15 років. В означений період понад 350 студентів університету взяли участь в унікальних волонтерських обмінних програмах [5]. Декілька десятків викладачів університету, будучи керівниками обмінних програм, змогли пройти стажування у Канаді. Слід зазначити, що міжнародна співпраця між Національним університетом «Острозька академія» та організацією «Канада-Світ-Молодь» була унікальною, оскільки згаданий університет був єдиним партнером Канади в Європі та Україні.

Основна місія обмінних програм – надати можливість молоді брати активну участь у розвитку гармонійного та успішного суспільства [7]. Першорядними завданнями обмінних програм між Канадою й Україною є: заохочення учасників до вивчення суспільного устрою країн-партнерів і формування спрямованості на усвідомлення й активізацію власної громадянської позиції; активне розширення уявлень, знань та інтересів учасників; заохочення розуміння проблем громади у Канаді й Україні, а також ролей, які відіграє молодь у створенні та розвитку зрівноваженого та збалансованого суспільства; формування в учасників розуміння та поваги до особливостей інших культур, традицій і громад, у яких відбувається програма, тобто набуття міжкультурної толерантності; рефлексія отриманого досвіду у процесі використання методу портфоліо; сприяння професійному самовизначенню учасників шляхом розвитку таких якостей і навичок, як критичне мислення, ефективне використання часу, уміння розв'язувати конфлікт та знімати стрес, організаційні здібності, лідерство, вивчення іноземної мови тощо [6, с. 14].

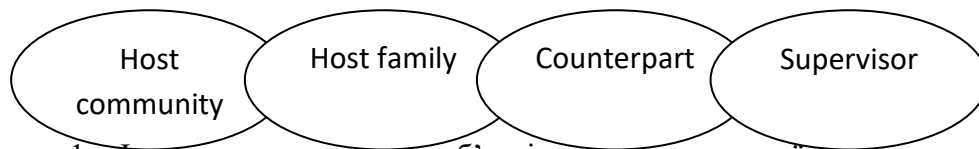

Рис. 1 Інтегральна схема суб'єктів канадсько-українських волонтерських молодіжних обмінних програм

Відповідно до вищенаведеної інтегральної схеми, основними суб'єктами міжнародних волонтерських молодіжних програм є: гостьова громада (host community), тобто місто, у якому відбувається програма; гостьова родина (host family), сім'я у якій проживає волонтер упродовж участі у програмі; партнер волонтера (counterpart) – учасник із країни обміну; керівники програми (supervisor), керівник із канадського та з українського боку. За інформацією, опублікованою на офіційному сайті Національного університету «Острозька академія», діяльність канадсько-українських волонтерських молодіжних обмінів «Молоді лідери в дії» («Youth Leaders in Action») реалізовувалася у рамках двох програм «CORE/HEALTH» та «CORE/ECO» [5].

Програма «CORE/ECO» щорічно давала можливість 18 студентам університету перебувати протягом 3 місяців у Канаді, опановуючи досвід країни у сфері захисту навколишнього середовища, а також у освітній, економічній, соціальній, управлінській та інших галузях, отримати лідерські навички планування подій, благодійних акцій, знайомитися з людьми різних національностей, які проживають у Канаді, та особливостями їх культури, вдосконалювати знання іноземних мов (англійської та французької).

Програма «CORE/HEALTH» щорічно давала можливість 18 студентам університету перебувати протягом 3 місяців у Канаді із метою покращити свої навички в галузі охорони здоров'я, поширювати поміж студентів НаУОА та місцевих жителів інформацію та матеріали про здоровий спосіб життя, розвинути у студентів навички роботи в групі, вдосконалення лідерських та комунікаційних навичок [5].

Необхідно відзначити, що про успішність проведення міжнародних волонтерських програм обмінів в Україні свідчить той факт, що лише з

Україною «Канада-Світ-Молодь» мала 4 програми, дві з яких спочатку починалися у Канаді, а дві – в Україні. Решта країн, які співпрацювали з організацією «Канада-Світ-Молодь», провела тільки 1 – 2 обмінні програми. Цей факт можна пояснити тим, що до учасників волонтерських обмінних програм ставилися високі критерії щодо відбору, а саме: академічна успішність, високий рівень володіння англійською мовою, ініціативність, комунікабельність, вмотивованість, активна участь у громадському житті університету, рівень суспільної свідомості та відповідальності тощо [5].

Студенти денної форми Національного університету «Острозька академія» віком від 17 до 27 років, які бажали брати участь у відбіркових турах, повинні були успішно скласти письмове тестування з англійської як іноземної, креативно представити себе та пройти співбесіду з українськими менеджерами та керівниками (супервайзерами) програми. Щодо канадських учасників, то вони мали відповідати певним вимогам, а саме: бути віком до 35 років, проживати на території Канади, пройти аплікаційний відбір та інтерв'ю, а також провести фандрайзингову кампанію на суму 2000 доларів для участі у міжнародній волонтерській програмі обміну.

Важливо зазначити, що за політикою обмінних програм «Youth Leaders in Action», канадці в Україні працюють волонтерами на різноманітних робочих місцях та демонструють навички волонтерства, приносять в Україну канадський досвід демократії, громадянського суспільства, культурний досвід. В той же час українські студенти, перебуваючи в Канаді, активно інтегруються в життя громади, експортуючи демократичні цінності та переймаючи культурний досвід, тощо. Канадські учасники допомагають українським пристосуватися до канадського стилю життя, й навпаки – українці допомагають канадцам пристосуватися до перебування в Україні, адже, як правило, канадці не володіють українською мовою.

Безпосереднє керівництво учасниками програми обміну здійснюється двома супервайзерами, тобто керівниками, один із яких за національністю – українець, інший – канадець. Як правило, супервайзерами з українського

боку є викладачі Національного університету «Острозька академія», а з канадського – активісти громад, що мають міжнародний досвід. Супервайзери відіграють вагомий ролі у координації діяльності програм обмінів, тому проходять спеціальну методичну підготовку для виконання завдань програми, дотримання професійних норм у ході роботи з учасниками та забезпечення расової, гендерної й релігійної рівності у групі.

У ході співпраці між організацією «Канада-Світ-Молодь» та Національним університетом «Острозька академія» гостьовими українськими громадами були м. Острог, м. Рівне у Рівненській області та м. Нетішин у Хмельницькій області. Щодо гостьових канадських громад, то останні 10 років програми проходили в таких містах як м. Пітерборо (Peterborough), м. Гелф (Guelph), м. Садбері (Sudbury), м. Су-Сент Марі (Sault-Sainte Marie) у провінції Онтаріо, м. Вайт Хорс (White Horse) у Північних територіях, м. Вікторія (Victoria), м. Порт Альберні (Port Alberni), м. Кортні Комокс (Courtney Comox) у провінції Британська Колумбія, а також в інших провінціях Канади. Гостьові громади забезпечують волонтерів робочими місцями та забезпечують умови для адаптації волонтерів до нових лінгвістичних, соціальних та культурних умов перебування.

Беручи участь у міжнародних волонтерських молодіжних програмах обмінів, канадські та українські учасники отримують робочі місця (work placement), де вони працюють волонтерами протягом трьох днів на тиждень, опановуючи нові професійні навички, розвиваючи відповідальність за виконання певних завдань, виховуючи вимогливість до себе та своєї діяльності тощо. Відповідно до тематичного спрямування програм обмінів («CORE/HEALTH», «CORE/ECO»), основними сферами застосування волонтерської діяльності є освіта, охорона навколишнього середовища, охорона здоров'я, соціальна сфера, дозвілля тощо.

До прикладу, аналізуючи сфери діяльності учасників міжнародної волонтерської обмінної програми м. Гелф (Канада) – м. Острог (Україна) у 2012-2013 рр., що мала екологічне та соціальне спрямування, протягом

української фази робочими місцями були: Острозький міський територіальний центр із соціального обслуговування одиноких громадян похилого віку та інвалідів міста, Острозький міський відділ з питань сім'ї, молоді та спорту, підлітковий клуб «Надія», ресурсний центр та бібліотека Національного університету «Острозька академія», газета «Острозька академія», Острозький районний центр соціальних служб для сімей, дітей та молоді, ДП «Острозький лісгосп», Острозька гімназія, Державний історико-культурний заповідник. Учасники цієї ж програми у канадській фазі мали змогу працювати на робочих місцях: Food Bank, Habitat for Humanity, Radio Station, the University of Guelph Arboretum, Ontario Public Interest Research Group, Guelph University Fish Laboratory, the Green Legacy Programme, Arc Ind [9].

Серед основних форм діяльності канадсько-українських молодіжних обмінів можна виокремити: освітній день (від англ. Education Activity Day – EAD), день роботи в громаді (від англ. Community Activity Day – CAD), воркшоп (від англ. workshop), особистий проєкт учасника, перед-орієнтаційний та орієнтаційний тиждень (від англ. Pre-orientation Week, Orientation Week), мідроджект (від англ. Mid-project), дебрифінг (від англ. Debriefing). Ці форми діяльності канадсько-українських волонтерських обмінних програм відповідно проводяться під час української та канадської фаз.

Усі перелічені вище форми діяльності учасників міжнародних програм обмінів належать до сфери неформальної освіти. Оскільки неформальна освіта (від англ. non-formal education) є обов'язковим структурним компонентом міжнародних волонтерських обмінних програм, то формального оцінювання досягнень учасників не відбувається. Принципи неформальної освіти у міжнародних волонтерських молодіжних програмах передбачають отримання нового навчального досвіду у неформальний спосіб. Одним із ключових аспектів неформальної освіти є те, що учасники волонтерських програм не завжди усвідомлюють, що вони отримують

вагомий досвід, але це не применшує цінності отриманих навичок. Міжнародні обмінні програми, організовані організацією «Канада-Світ-Молодь» – це програми неформальної освіти, й кожен учасник, який бере участь у міжнародному обміні, отримує досвід, унікальний як для кожного з учасників групи, так і для групи в цілому.

Характеризуючи освітні принципи організації програм міжнародних обмінів серед канадської та української молоді, слід зазначити *заохочення безпосереднього життєвого досвіду* (організація учасниками освітніх днів та днів роботи в громаді, тобто масових заходів, що мають освітню мету), *відповідальність за навчання* (генерування власних ідей щодо освітніх суспільних проєктів та їх імплементації), *максимальне використання міжособистісної взаємодії* (організація та участь у проведенні передорієнтаційних та орієнтаційних тижнів, мідроджекті – проєкті в середині української та канадської фаз, дебрифінгу – зустрічах у кінці кожної з фаз для аналізу отриманого досвіду), та *заохочення до аналізу власного досвіду* (ведення портфоліо як засобу рефлексивної систематизації набутих знань, умінь, навичок та компетенцій). Також у організації «Канада-Світ-Молодь» значний акцент робиться на навчанні за допомогою досвіду, тому що всі форми діяльності учасників канадсько-українських програм обмінів мають практичний, а не теоретичний характер.

Висновки. Отже, багаторічна співпраця між Національним університетом «Острозька академія» та канадською неурядовою організацією «Канада-Світ-Молодь» у контексті реалізації та діяльність канадсько-українських волонтерських молодіжних обмінних програм стала здобутком не лише української, а й канадської та світової спільнот у сфері міжнародної співпраці та партнерства заради розвитку міжкультурної комунікації, демократії, громадянського суспільства засобами волонтерства, неформальної освіти та навчання за допомогою досвіду.

Узагальнюючи зміст вищевикладеного, можна стверджувати, що участь студентської молоді у міжнародних волонтерських програмах надає

низку можливостей: навчатися та змінювати суспільство на краще за допомогою різноманітних форм діяльності; молоді різного походження, культури та віросповідання – вчитися поважати один одного, шанувати навколишнє середовище, культуру та традиції громад, на території яких проходять програми; навчитися організовувати різноманітні заходи, акції, проекти у ході волонтерської діяльності; професійно самореалізуватися учасникам-волонтерам у майбутньому тощо.

Перспективами подальших розвідок у цьому напрямку ми вбачаємо у проведенні лонгітюдного дослідження впливу волонтерського досвіду на професійне самоствердження серед учасників канадсько-українських молодіжних волонтерських обмінних програмах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Антонюк Т. Д. Міжнародна співпраця українських вищих навчальних закладів (1991–2012 рр.): джерела дослідження [Електронний ресурс] / Т. Д. Антонюк // Гілея: науковий вісник. – 2013. – № 72. – С. 160-166. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/gileya_2013_72_30.pdf.

2. Вайнола, Р. Х. Волонтерський рух в Україні: тенденції розвитку [Текст] / Р. Х. Вайнола, А. Й. Капська, Н. М. Комарова. – К. : Академпрес, 1999. – 285 с.

3. Волонтерство : poradnik dla organizatora wolonterskiego ruchu [Текст] / Укл. Т. Л. Лях ; авт. кол. : О. В. Безпалько, Н. В. Заверіко, І. Д. Зверева, Н. В. Зімовець та ін. – К. : ВГЦ “Волонтер”, 2001. – 176 с.

4. Міжнародна науково-практична конференція «Волонтерський рух: історія, сучасність, перспективи» (17–18 квітня 2015 року, Харків). – Харків, 2015. – 160 с.

5. Національний університет «Острозька академія» [Електронний ресурс] / Офіційний сайт. – Режим доступу: http://www.oa.edu.ua/ua/foreign/exchange_program/

6. Canada World Youth, Rural Development Foundation & The National University of Ostroh Academy Alberta-Ukraine // Poland Exchange Program 2002-2003 Educational Plan. – 2002. – 34 p.

7. Canada World Youth/Jeunesse Canada Monde (official website) [Electronic resource]. – URL: <http://canadaworldyouth.org>.

8. College Cégep Marin-Victorin (official website) [Electronic resource]. – URL: <https://www.collegemv.qc.ca/>

9. Kondratieva A., Day S. Young Leaders in Action (CORE/ECO) Ostroh, Ukraine-Geulph, Ontario 2012-2013: Report (not published) / A.Kondratieva, S. Day

10. Smith K., Holmes K., Haski-Leventhal D., Cnaan R. A., Handy F., & Brudney J. L. Motivations and Benefits of Student Volunteering: Comparing Regular, Occasional, and Non-Volunteers in Five Countries. / K. Smith, K.Holmes, D.Haski-Leventhal, R. A.Cnaan, F.Handy, J. L. Brudney // Canadian Journal of Nonprofit and Social Economy Research. – 2010. – № 1(1). – P. 65 – 81.